

A photograph of two men walking through a green field under an overcast sky. The man on the left is wearing a dark jacket and glasses, looking towards the man on the right. The man on the right is wearing a dark blue jacket and glasses, holding binoculars and looking towards the man on the left. In the background, a herd of cows is visible in the distance.

AGRARISCH NATUURBEHEER OP GROTE SCHAAAL

Hoop voor de tureluur

Frank Berendse (l) met Kees en Ans van 't Klooster in de polder Arkemheen.

Het agrarisch natuurbeheer gaat op de schop, heeft staatssecretaris Dijkma aangekondigd. Boerennatuur krijgt nieuwe kansen, in grote aaneengesloten gebieden. Hoogleraar Frank Berendse, een van de grondleggers van het nieuwe beleid, bezoekt een succesvolle veehouder in de polder Arkemheen. 'Ik krijg hier een warm gevoel van.'

TEKST RENÉ DIDDE FOTOGRAFIE MARCEL VAN DEN BERGH

'Kijk, het gruis van de eieren ligt er nog. Het is heel bevredigend om te zien dat een nest is uitgekomen'. Melkveehouder Kees van 't Klooster wijst enthousiast op een verlaten gruttonest dat is gemarkeerd met een simpel stalen staketsel.

Een maand geleden heeft Van 't Klooster nestbescherming geplaatst over de legfels van de weidevogels op zijn land. Om de nesten te vinden, observeerde hij urenlang vanuit zijn tractor het vogelgedrag. 'Sommige boeren en vrijwilligers van de agrarische natuurvereniging struinen liever door het veld, ik prefereer de tractor als vogelhut. Ik kan dan vier verschillende percelen tegelijkertijd in de gaten houden en na enkele uren meerdere nesten afzetten.'

De nestbescherming maakt dat niet alleen de bestuurder van de maaimachine de nesten van kwetsbare weidevogels ontziet, ook de koeien grazen er omheen. Alleen nieuwsgierig en dartel jongvee, zoals pinken, komt wel eens geïnteresseerd kijken bij het gepiep en gescharrel rond een weidevogelnest.

ONBEPERKT HOUDBAAR

Veel heeft het agrarisch natuurbeheer in Nederland niet opgeleverd concludeerde echter de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (Rli) dit voorjaar in het advies Onbeperkt houdbaar, dat vrijwel integraal door staatssecretaris Sharon Dijkma van Economische Zaken werd overgenomen als basis voor een nieuw natuurbeleid. Hoogleraar natuurbeheer en plantencologie >

Frank Berendse van Wageningen University, onderdeel van Wageningen UR, was een van de hoofdauteurs van het rapport.

Samen met Kees en Ans van 't Klooster staat hij nu bij de oude Zuiderzeedijk ten noorden van Nijkerk. De hoogle- raar en het boerenechtpaar kennen elkaar niet. De ont- moeting is geëngageerd; Berendse is uitgesproken kritisch over agrarisch natuurbeheer in Nederland, de Van 't Kloosters zijn trots op wat ze daarmee bereiken voor de weidevogels.

GRUTTOKUIKENS RENNEN

Vanaf verschillende hekpaaltjes houden tureluurs het be- zoek in de gaten, in de lucht jubelt een veldleeuwerik. De polder Arkemheen die zich voor de bezoekers uitstrekt, is een bonte schakering van verschillende kleuren groen. Sommige onregelmatige kavels met grazende schapen zijn ruig, donkergroen, vol veldzuring; zwanenbloem in de sloten. Andere weilanden, bezaaid met koeienvlaaien, kleuren lichter groen en waar de maaimachine vorige week is geweest is het weiland nog een tintje bleker.

Deze variatie in het grasland biedt de weidevogels voor- delen. 'Soms zien we gruttokuikens rennen en helpen we ze voor de maaimachine uit naar een ruiger perceel', vertelt Ans van 't Klooster.

Aan deze polder, die rond 1350 vanzelf droogviel, is de ruilverkaveling voorbij gegaan. Kronkelende krek en bochtige sloten verraden de oude waterlopen van het dekzand van de Gelderse Vallei naar de voormalige Zuiderzee. De polder grenst aan het Nationaal Landschap Arkemheen-Eemland, waar Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten de scepter zwaaien.

KANSEN VOOR DE KEMPHAAN

Sinds 1981 runt het echtpaar Van 't Klooster een melkvee- houderij, die in 1997 biologisch werd. In een maatschap met enkele collega-boeren beslaat hun areaal intussen 95 hectare, ruim voldoende voor de beweiding van hun 85 melkkoeien en 45 stuks jongvee.

Maar ook de natuur neemt hier een belangrijke plaats in. 'Daar, bij het oude stoomgemaal', wijst Van 't Klooster, 'wordt het grondwaterpeil binnenkort met 30 centimeter verhoogd.' Dat vindt Frank Berendse erg belangrijk. 'Dat is een flinke stap in de goede richting. Daar ontstaan dan weer kansen voor de kemphaan en de watersnip. Je zult zien dat de weiden daar straks weer roze kleuren door de gewone koekoeksbloem.'

De maatregelen die de Van 't Kloosters treffen ten behoe- ve van de natuur vallen onder het zogeheten agrarisch natuurbeheer. Ook akkerbouwers doen daar aan mee, bijvoorbeeld door de randen van hun percelen in te zaai- en met grassen en bloemen. En in het hele land worden houtwallen en struwelen onderhouden en hersteld om

'Ik prefereer de tractor als vogelhut'

Nestbescherming in het weiland.

roofvogels en andere fauna meer ontwikkelingskansen bieden. De betrokken boeren sluiten een beheersovereenkomst af met de overheid en ontvangen een vergoeding om de verminderde opbrengsten te compenseren. Maar een houtwallepje hier en een slootrandje daar, is te veel gepriegel, aldus de Rli in het recente advies.

Agrarisch natuurbeheer is alleen succesvol als het wordt toegepast op grote oppervlakten en in kansrijke gebieden in de buurt van natuurterreinen.

VEERTIG PAAR GRUTTO'S

Berendse heeft ter voorbereiding op het gesprek cijfers over 2011 opgevraagd. De legselbescherming van de familie werpt vrucht af: 'Op de bijna 100 hectare zaten vorig jaar veertig paar grutto's, veertig paar tureluurs en veertig paar Kieviten, een dichtheid die niet onderdoet voor een natuurreservaat.'

Deze melkveehouder is een voorbeeld van hoe het moet en hoe het kan, zegt de Wageningse hoogleraar.

'Agrarisch natuurbeheer heeft vooral resultaat als het boerenland onderdeel is van een aaneengesloten gebied waar natuurmaatregelen worden genomen, liefst met een natuurreservaat in de buurt, zoals hier de weidevogelreservaten van Arkemheen en Eemland. In een weidegebied als dit heeft variëren in maaien, in beweiden, in bemesten en in grondwaterpeil duidelijk succes. Ik krijg hier een warm gevoel van.'

Dat zijn opmerkelijk lovende woorden van een uitgesproken criticus. Al tien jaar geleden toonde Berendse aan, met een studie die het tijdschrift *Nature* haalde, dat agrarisch natuurbeheer nauwelijks effectief is. 'Boeren met een beheersovereenkomst voor natuurbeheer hadden nauwelijks meer weidevogels op hun land dan boeren die niet aan agrarisch natuurbeheer deden', legt Berendse uit.

Vervolgstudies van Wageningse onderzoekers wezen hetzelfde uit. Op honderd verschillende, blind gekozen plekken verspreid over Nederland was tussen 2000 en 2010 nauwelijks verschil in natuurresultaten tussen boeren met subsidie voor agrarisch natuurbeheer en boeren die niet meededen.

Ondanks alle subsidies en maatregelen verminderde vooral de populatie grutto's, symbool van de weidegebieden, van 125 duizend in de jaren zeventig tot 35 duizend nu. Van de veldleeuwerik is nog maar 5 procent van het oorspronkelijke aantal over. 'De veertig miljoen euro per jaar voor subsidies wordt niet gerechtvaardigd door herstel van de biodiversiteit in het agrarisch gebied', aldus Berendse.

Arkemheen bewijst dat als aan de randvoorwaarden wordt voldaan van voldoende oppervlakte, voldoende schoon water en voldoende variatie in het grondwaterpeil, een rijke vogelwereld kan ontstaan, aldus Berendse.

'En soms komt dat misschien niet direct de grutto of de veldleeuwerik ten goede, maar zie je zilverreigers en lepelaars langs de sloot of blauwborstjes in het struweel', zegt Berendse. Soms kun je plannen wat je wilt, maar beslissen de omstandigheden anders. En soms gaat het ook mis.

Keerzijde van de legselbescherming is bijvoorbeeld dat predatoren als vossen, hermelijnen en wezels de nesten weten te vinden, net als kraaien en kiekendieven. Dat bleek enkele jaren geleden tijdens een cameraobservatie op de percelen van de familie Van 't Klooster. 'Wij hadden hier verderop een vossenhol. Vermoedelijk werd het daardoor een heel slecht gruttojaar', aldus Van 't Klooster. 'Staatsbosbeheer heeft toen uiteindelijk zeven vossen laten afschieten en sindsdien gaat het beter.'

Een tureluur slaat alarm. 'Misschien zitten hier nog kuien', zegt de boer. Even later raapt hij een Kievitseï op. 'Kijk, het laatste Kievitseï, ook een verdienste', lacht hij. Komt u nog eens langs?, vragen Kees en Ans van 't Klooster aan het einde van de wandeltocht. Dat belooft Berendse. 'We moeten de voorwaarden voor succesvolle natuur per bedrijf explicieter maken en aangeven welke natuur bij welk type bedrijf het meest kansrijk is. We zouden als Wageningen UR boeren ook kunnen helpen, een langetermijnvisie op de natuur op hun bedrijf en op het bedrijfsinkomen te ontwikkelen. We moeten als ecologen daarvoor meer gaan samenwerken met landbouweconomen.' ■

Info: www.wageningenur.nl/agrarisch-natuurbeheer

NIEUW NATUURBELEID IN NEDERLAND

In het rapport *Onbeperkt houdbaar*, dat dit voorjaar uitkwam, bepleit de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (Rli) om langetermijndoelen te stellen voor het natuurbeleid en daar ook aan vast te houden. Is er door economische tegenwind minder geld beschikbaar, vertraag dan het tempo, maar niet het doel: een duurzame toekomst voor de natuur in Nederland.

De Rli wil verder een einde maken aan het technocratisch instrumentarium van natuurdoeltypen en andere kwalitatieve en kwantitatieve details. Bepaal niet de gewenste aantallen grutto's of gewone koekeksbloemen per hectare, maar zorg ervoor dat de basiscondities als voldoende oppervlakte, milieukwaliteit en water in orde zijn. De natuur regelt dan verder haar eigen zaakjes.

Opvallend is de lage prioriteit die de Raad geeft aan dure maatregelen, zoals ecoducten. Veel belangrijker zijn het vergroten en verbeteren van bestaande natuurgebieden en de vorming van regionale natuurnetwerken: clusters van natuurgebieden met landbouwgebieden met agrarisch natuurbeheer als bufferzones.